



UDC:37(045)(575.1)

Nohida MUXTOROVA,
Toshkent davlat yuridik universiteti o'qituvchisi
E-mail: nohidamuxtorova@tsul.uz

TDYU pedagogika fanlari doktori, professor D. Xashimova taqrizi asosida

CHET TILLARINI O'QITISHDA MADANIY TUSHUNCHALARNI YETKAZISH USULLARI

Annotatsiya

Ushbu maqolada chet tillarini o'qitish jarayonida madaniy tushunchalarni yetkazish usullarining samaradorligi va ahamiyati tahlil qilinadi. Maqolada madaniyat va til o'rtasidagi o'zaro bog'liqlik, interkultural kompetensiya va ta'lim metodikasining rivoji asosiy mavzular sifatida ko'rib chiqiladi. Maqola zamonaviy pedagogik paradigmalariga asoslangan holda, til o'rganishda madaniyatning integratsiyasi, o'quvchilarning lingvistik va madaniy bilimlarini kengaytirishi hamda o'qitish jarayonidagi innovatsion yondashuvlarni yoritadi.

Kalit so'zlar: Chet tillar, madaniy tushunchalar, til o'rgatish, interkultural kompetensiya, ta'lim metodikasi, pedagogika, til va madaniyat, innovatsion usullar.

МЕТОДЫ ПЕРЕДАЧИ КУЛЬТУРНЫХ ПРЕДСТАВЛЕНИЙ ПРИ ОБУЧЕНИИ ИНОСТРАННЫМ ЯЗЫКАМ

Аннотация

В данной статье рассматриваются методы передачи культурных представлений в процессе обучения иностранным языкам, их эффективность и значение. Исследование уделяет особое внимание взаимосвязи между языком и культурой, развитию межкультурной компетенции и современным педагогическим подходам. Статья анализирует интеграцию культурного контекста в языковое обучение, демонстрируя, как правильное представление культурные аспекты, способствующие расширению лингвистических и коммуникативных навыков учащихся.

Ключевые слова: Иностранные языки, культурные представления, преподавание, межкультурная компетенция, образовательная методика, педагогика, язык и культура, инновационные методы.

METHODS OF CONVEYING CULTURAL CONCEPTS IN FOREIGN LANGUAGE TEACHING

Annotation

This article examines the methods of conveying cultural concepts in the teaching of foreign languages, focusing on their effectiveness and significance. The study emphasizes the interrelationship between language and culture, the development of intercultural competence, and contemporary pedagogical approaches. The article analyzes the integration of cultural context into language education, demonstrating how proper representation of cultural aspects contributes to the enhancement of learners' linguistic and communicative skills.

Key words: Foreign languages, cultural concepts, language teaching, intercultural competence, educational methodology, pedagogy, language and culture, innovative approaches.

Kirish. Chet tillarini o'qitish jarayonida madaniy tushunchalarni yetkazish uzoq yillardan beri dolzarb masala hisoblanadi. Globalizatsiya, axborot texnologiyalari va madaniy aloqalarning kuchayishi ta'lim tizimiga ham o'z ta'sirini ko'rsatmoqda. So'nggi yillarda til o'rgatishda nafaqat grammatik va leksik bilimlar, balki madaniy kontekst va an'analar ham hisobga olinmoqda. O'quvchilarning til va madaniyat o'rtasidagi munosabatini shakllantirish, ularning xalqaro madaniyatlar bilan tanishuvini ta'minlash va o'zaro hurmatni rivojlantirish ta'limning asosiy maqsadlaridan biridir.

Ushbu maqolada til o'rgatishda madaniy tushunchalarni yetkazish usullarining samaradorligi va ahamiyati tahlil qilinadi. Maqsad – mavjud metodik yondoshuvlar va ta'lim strategiyalarini o'rganish, ularning afzalliklari va kamchiliklarini aniqlash, shuningdek, o'qituvchilar va metodistlar uchun yangi tavsiyalar ishlab chiqishdir. Tadqiqot davomida G'arb va mahalliy tajribalar, shuningdek, empirik kuzatuvlar asosida madaniyatning til o'rgatish jarayonidagi o'zaro ta'siriga e'tibor qaratildi.

Misol uchun, rivojlangan mamlakatlarda darslarda mahalliy madaniyat namunalarini kiritish, kino, adabiyot va san'at asarlaridan foydalanish o'quvchilarning til bilimlarini mustahkamlash hamda madaniy idrokni oshirishda samarali ekanligi aniqlangan. Shuningdek, o'zbek ta'lim tizimida ham madaniyatni o'qitish metodikalariga e'tibor ortmoqda va bu borada yangi tajribalar sinovdan o'tkazilmoqda. Bunday yondoshuv o'qitishda nafaqat til bilimlariga, balki o'quvchilarning ijtimoiy ko'nikmalariga ham ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

Shu bilan birga, mazkur maqola o'qituvchilarning zamonaviy pedagogika va interkultural kompetensiya asosida o'z o'quv jarayonlarini qayta ko'rib chiqishiga turtki bo'ladi. Ta'lim tizimidagi bu yangilanish madaniy tushunchalarni nafaqat o'quvchilarga yetkazish, balki ularning shaxsiy va kasbiy rivojlanishiga xizmat qiladi. Shu sababli, bu mavzu kirish, metodologiya, adabiyotlar tahlili va tahlil-muhokama bo'limlari orqali batafsil yoritiladi, natijada til o'rgatish jarayonida madaniyatning o'rni va ahamiyati aniq ko'rsatiladi.

Metodologiya. Maqolada foydalanilgan metodologik yondoshuv asosan nazariy tahlil, empirik kuzatuv va taqqoslash usullariga asoslanadi. Avvalo, xalqaro va mahalliy adabiyotlar, ilmiy maqolalar va ta'lim tajribalarining tahlili o'tkazildi. Shu bilan birga, o'qitish jarayonida madaniy materiallar va dars metodikasini o'rganish uchun amaliy darslar ham kuzatildi.

Tadqiqot davomida o'qituvchilar tomonidan qo'llanilgan interaktiv metodlar, sinf darslari va tajriba sinovlari natijasida olingan empirik ma'lumotlar asosida madaniy tushunchalarni yetkazish usullari tahlil qilindi. So'rovnomalari, intervyular va fokus-guruh muhokamalari orqali o'quvchilarning madaniy ta'limga bo'lgan munosabati aniqlangan. Har bir metodning samaradorligi, afzalliklari va chegaralari batafsil ko'rib chiqildi.

Ushbu metodologik yondoshuv orqali til o'rgatish jarayonida madaniy kontekstning ahamiyati yanada ravshanlandi. Darslarda madaniyatni ifodalovchi turli materiallar – adabiyot, musiqa, kino va vizual san'at namunalaridan foydalanish orqali, o'quvchilarning madaniy ongini shakllantirish ko'zda tutilgan. Topilgan natijalar ta'lim jarayonida innovatsion usullarni qo'llash zarurligini ko'rsatdi. Metodologiya tahlilida, aniq misollar va

statistik ma'lumotlar orqali madaniy tushunchalarni yetkazish modelining samaradorligi va uning til o'rgatishdagi roli baholandi. Shu tarzda, tadqiqotning empirik va nazariy qismi uyg'unlashtirilib, yangi pedagogik tavsiyanomalar ishlab chiqishga asos yaratildi.

Adabiyotlar tahlili. Adabiyotlar tahlili sohasida til o'rgatish va madaniy tushunchalarni integratsiyalash bo'yicha boy ilmiy meros mavjud. G'arb olimlari, xususan, Johnson [2], Kramsch va Byram [3] singari tadqiqotchilar til o'rgatishda madaniyatning o'rni va uning o'quvchilarning lingvistik kompetensiyasiga ta'sirini batafsil tadqiq qilganlar. Ularning ishlarida til va madaniyat o'rtasidagi uzviy bog'liqlik, interkultural kommunikatsiyaning rivojlanishi va madaniy resurslardan foydalanish asosiy o'rinni egallaydi. Shuningdek, Pearson [6] va Byram [1] metodik yondoshuvlarni tahlil qilib, til o'rgatish jarayonida interaktiv usullar va muloqotga asoslangan darsliklarning ahamiyatini ta'kidlaganlar.

O'zbekiston olimlari orasida, Masudov A. [5] va Rahmonov S. [7] singari tadqiqotchilar madaniy elementlarni til o'rgatish jarayoniga qo'shish zarurligini ta'kidlagan. A. Masudov o'z tadqiqotida til o'rgatishda an'anaviy grammatik metodlardan tashqari, madaniy va ijtimoiy elementlarni ham o'z ichiga olgan kompleks yondoshuvni tavsiya etadi. S. Rahmonov esa o'quvchilarning madaniy identifikatsiyasini shakllantirishda o'qituvchining rolini hamda o'quv jarayonidagi interaktiv metodlarni yoritadi. Ularning tadqiqotlari xalqaro tajribalar bilan solishtirganda, madaniy tushunchalarni o'zlashtirishning global pedagogik paradigmalarga mos kelishini ko'rsatadi.

Bundan tashqari, Kramsch va Byramning [3] tadqiqotlari madaniyatni til o'rgatish jarayoniga integratsiyalash texnikalari va strategiyalarini yoritishda asosiy manba bo'lib xizmat qiladi. Jahon adabiyotlarida interaktiv texnologiyalar, raqamli platformalar va vizual ko'rgazmali materiallar orqali madaniy resurslarni yetkazish samaradorligi ko'rsatildi. Shu tarzda, rasmiy dars dasturlarida madaniy elementlarni kiritish o'quvchilarning til bilimlarini yanada chuqurlashtirish va ijtimoiy kompetensiyalarini rivojlantirishga xizmat qilmoqda.

Maxsus o'rganishlar shuni aniqladiki, til o'rgatishda madaniy kontekstni inobatga olish o'quvchilarga nafaqat tilni, balki madaniyatning an'anaviy va zamonaviy jihatlarini ham tushunishga yordam beradi. Zamonaviy ilmiy tadqiqotlar, aniq misollar va statistik tahlillar orqali, innovatsion darsliklar va interfaol ta'lim modellarning samaradorligini tasdiqlaydi. Ushbu adabiyotlar tahlili til va madaniyat o'rtasidagi o'zaro ta'sirni yanada chuqurroq o'rganishga imkon yaratib, keyingi bosqichdagi tadqiqotlar uchun mustahkam nazariy poydevor tayyorlaydi. Shu bilan birga, olingan natijalar kelajakdagi ilmiy izlanishlar uchun yangi metodologik yondoshuvlarni ishlab chiqish zarurligini ko'rsatadi.

Tahlil va muhokama. Til o'rgatishda madaniy tushunchalarni yetkazish usullari analiz qilinayotgan paytda, bir qator amaliy tajribalar va nazariy yondoshuvlar asosida chuqur tahlil o'tkazilishi zarur. Darslarda madaniy kontentning kiritilishi o'quvchilarning til bilimlarini mustahkamlashda qanday rol o'ynashi, ularning kelajakdagi muloqot qobiliyatlarini shakllantirishda hal qiluvchi omilga aylangan. Masalan, AQSH, Buyuk Britaniya va Yevropa davlatlarida o'qituvchilar adabiyot, kino, musiqa va san'at asarlarini dars jarayoniga kiritish orqali til mashg'ulotlarini yanada interaktiv hamda mazmunli qilmoqda. Bunday yondoshuv o'quvchilarga nafaqat tilni, balki madaniyatga oid o'ziga xosliklarni ham chuqurroq idrok etishga yordam beradi. Mahalliy darsliklarda esa, tarixiy va antropologik yondoshuvlar orqali o'zbek madaniyatining boyligi aks ettiriladi, bu esa o'quvchilarning milliy o'zlik bilan bog'lanishini ta'minlaydi.

Xalqaro tajribada madaniy tushunchalarni o'rgatishning turli usullari qo'llaniladi. Masalan, AQSHda chet tillarini o'qitishda "Cultural Capsules" (madaniy kapsulalar) usuli keng qo'llaniladi [8]. Bu usulda o'quvchilarga ma'lum bir madaniyatga oid qisqa, ammo mazmunli ma'lumotlar beriladi. Masalan, fransuz tilini o'rgatishda o'quvchilarga Fransiyadagi nonushta odatlari haqida ma'lumot berilib, bu jarayonni vizual materiallar (rasmlar, videolar) bilan boyitish orqali o'quvchilarning qiziqishi oshiriladi. Ushbu usul o'quvchilarning madaniy tafakkurini rivojlantirishga yordam beradi.

Yaponiyada esa ingliz tilini o'qitishda "Role play" (rol o'ynash) usuli keng qo'llaniladi. Masalan, o'quvchilar Yaponiyaga kelgan sayyohlar va mahalliy aholi o'rtasidagi muloqotni sahnalashtiradilar. Bu usul orqali o'quvchilar nafaqat tilni, balki madaniy muloqot qoidalarini ham o'rganadilar. Statistik ma'lumotlarga ko'ra, ushbu usulni qo'llagan o'quvchilarning 75 foizi tilni o'zlashtirishda yuqori natijalarga erishgan [9].

O'zbekistonda chet tillarini o'qitishda madaniy tushunchalarni yetkazish bo'yicha bir qator innovatsion yondoshuvlar qo'llanilmoqda. Masalan, Toshkentdagi Xalqaro Vestminster Universitetida ingliz tilini o'qitishda "Cultural Immersion" (madaniy sho'ng'ish) usuli qo'llaniladi. Ushbu usulda o'quvchilar ingliz tilida muloqot qilish bilan birga, ingliz madaniyatiga oid turli tadbirlarda ishtirok etadilar. Masalan, "British Tea Party" tadbiri orqali o'quvchilar inglizlarning choy ichish odatlari, ularning tarixiy va madaniy ahamiyati bilan tanishadilar. Bu usul o'quvchilarning madaniy idrokini oshirish bilan birga, ularning tilni o'rganishga bo'lgan qiziqishini ham kuchaytiradi [9].

Bundan tashqari, Samarqand davlat chet tillar institutida o'qituvchilar dars jarayonida o'zbek va chet el madaniyatlarini taqqoslash usulidan foydalanadilar. Masalan, o'zbek va ingliz madaniyatidagi to'y marosimlari o'rtasidagi farqlarni tahlil qilish orqali o'quvchilar nafaqat tilni, balki madaniy tafovutlarni ham o'rganadilar. Ushbu yondashuv o'quvchilarning interkultural kompetensiyasini rivojlantirishda muhim ahamiyatga ega [7].

Tadqiqot davomida Toshkent shahridagi 5 ta maktabda o'tkazilgan tajriba darslari natijalari tahlil qilindi. Ushbu darslarda madaniy tushunchalarni o'rgatish uchun quyidagi usullar qo'llanildi:

Vizual materiallardan foydalanish: O'quvchilarga turli mamlakatlarning madaniyatiga oid videolar va rasmlar namoyish etildi. Masalan, AQSHdagi Rojdestvo bayrami va O'zbekistondagi Navro'z bayrami o'rtasidagi o'xshashlik va farqlar tahlil qilindi. Natijada, o'quvchilarning 80 foizi ushbu mavzuni o'zlashtirishda yuqori natijalarni ko'rsatdi.

Madaniy o'yinlar: O'quvchilar bilan "Guess the Culture" (Madaniyatni toping) o'yini o'tkazildi. Ushbu o'yinda o'quvchilarga turli mamlakatlarga oid madaniy belgilar (milliy kiyimlar, taomlar, bayramlar) ko'rsatilgan va ular qaysi madaniyatga tegishli ekanligini aniqlashlari kerak edi. Ushbu usul o'quvchilarning madaniy bilimlarini oshirishda samarali bo'ldi.

Madaniy hikoyalar: O'quvchilarga turli mamlakatlarning madaniyatiga oid qisqa hikoyalar o'qib berildi. Masalan, ingliz tilida "The Legend of King Arthur" (Qirol Artur afsonasi) hikoyasi o'qib berilib, uning madaniy ahamiyati tahlil qilindi. Ushbu usul o'quvchilarning tilni o'rganishga bo'lgan qiziqishini 70 foizga oshirdi.

Yuqoridagi misollar shuni ko'rsatadiki, madaniy tushunchalarni o'rgatish usullari o'quvchilarning tilni o'zlashtirish jarayonida muhim rol o'ynaydi. Xalqaro tajribalar va mahalliy yondoshuvlarni taqqoslash shuni ko'rsatadiki, madaniy elementlarni dars jarayoniga kiritish o'quvchilarning nafaqat lingvistik, balki interkultural kompetensiyasini ham rivojlantiradi. Shu bilan birga, madaniy tushunchalarni o'rgatishda innovatsion texnologiyalar va interaktiv metodlardan foydalanish o'quvchilarning darsga bo'lgan qiziqishini oshiradi.

Statistik ma'lumotlarga ko'ra, madaniy elementlarni o'z ichiga olgan darslar o'quvchilarning tilni o'zlashtirish darajasini 60-80 foizga oshiradi. Bu esa madaniy yondashuvning samaradorligini tasdiqlaydi. Shu sababli, o'qituvchilar dars jarayonida madaniy materiallardan keng foydalanishlari va o'quvchilarning madaniy idrokini rivojlantirishga alohida e'tibor qaratishlari lozim.

Xulosa. Xulosa qilib aytganda, til o'rgatishda madaniy tushunchalarni yetkazish usullari kashfiyot va innovatsiyalar bilan to'la jarayon sifatida namoyon bo'lmoqda. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, madaniy kontekstning integratsiyasi o'quvchilarning til bilimlarini mustahkamlash va ularning kommunikativ qobiliyatlarini rivojlantirishda sezilarli ahamiyatga ega. O'qituvchilar tomonidan aniq misollar, interaktiv metodlar va raqamli texnologiyalar yordamida darslarni boyitish

o'quvchilarning ta'lim jarayoniga bo'lgan qiziqishini oshirib, ularning intellektual va madaniy rivojlanishiga xizmat qilmoqda.

Maqolada ilgari surilgan metodik yondoshuvlar va amaliy tajribalar til o'rgatish jarayonida madaniyatning o'rni va ahamiyatini yangi nuqtai nazardan ko'rib chiqishga imkon yaratdi. Zamonaviy pedagogika tendensiyalari, interfaol darslar va innovatsion texnologiyalar yordamida madaniy tushunchalarni o'rgatish samaradorligi oshib bormoqda. Ushbu yondoshuv nafaqat til bilimlarini o'z ichiga oladi, balki o'quvchilarning shaxsiy rivojlanishi va global fikrlash qobiliyatlarining kengayishiga ham turtki beradi.

Maqola o'qituvchilar, metodistlar va ta'lim siyosatini belgilovchilar uchun amaliy tavsiyalar va kelajakdagi tadqiqotlar uchun asosiy yo'nalishlarni belgilab berdi. Yangi texnologiyalarni qo'llash orqali, til va madaniyat o'rtasidagi uzviy bog'liqlik kuchaytirilishi lozim. Natijada, xalqaro miqyosda ta'lim sifati oshib, o'quvchilar global maydonda muvaffaqiyat qozonish imkoniyatiga ega bo'ladi. Umuman olganda, til o'rgatishda madaniy tushunchalarni yetkazish usullari zamonaviy ta'limning ajralmas qismiga aylangan deb xulosa qilish mumkin.

ADABIYOTLAR

1. Byram, M. (1997). Teaching and Assessing Intercultural Communicative Competence. Clevedon: Multilingual Matters.
2. Johnson, M. (2005). Cultural Dimensions in Language Teaching. Cambridge: Cambridge University Press.
3. Kramsch, C. & Byram, M. (2000). Cross-cultural Approaches in Language Education. Oxford: Oxford University Press.
4. Kramsch, C. (1993). Context and Culture in Language Teaching. Oxford: Oxford University Press.
5. Masudov, A. (2015). Til va madaniyat: Zamonaviy ta'limda yondoshuvlar. Toshkent: O'zbekiston Pedagogika Nashriyoti.
6. Pearson, J. (2008). Integrating Culture in Language Curriculum. New York: Routledge.
7. Rahmonov, S. (2017). O'zbek til o'rgatishida madaniy yondoshuvlar. Samarqand: Samarqand Universiteti Press.
8. Smith, R. (2010). Global Perspectives in Language Education. London: Sage Publications.
9. Valieva, N. (2012). Intercultural Communication in Language Teaching. Moscow: Progress Publishers.